

передачі певного емотивно-інформаційного комплексу від автора до читача, то зрозуміло, що адекватність перекладу неможлива без якісної інтерпретації комунікативного навантаження. Виконання цієї ключової вимоги є запорукою створення адекватного оригінального естетичного враження від перекладу.

Отже, зважаючи на комплексну природу перекладених творів, їх аналіз також охоплює цілу низку ознак та критеріїв, які уможливають об'єктивне оцінювання тексту-перекладу з лінгвістичних, літературознавчих та національно-культурних позицій.

Література

Гайнічеру О.І. Поезія і мистецтво перекладу / І.О. Гайнічеру. – К.: Дніпро, 1990. – 212 с. Дзюба І. Григорій Кочур триває / І.Дзюба // Григорій Кочур і міжнародний переклад: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Київ-Ірпін: ВТФ „Перун”, 2004. – С. 8-10. Кононенко П. Григорій Кочур у ролі Гамлета. / П. Кононенко // Г.Кочур і український переклад: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., К.; 27-29 жовт. 2003 р. /ред. О. Чередниченко [та ін.]. – К.; Ірпін: ВТФ “Перун” 2004. – С. 11-14. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу / В.В.Коптілов. – К.: Вища школа, 1982. – 165 с. Куконіна Н.А. Зіставлення словника перекладу із словником оригіналу як перекладознавча проблема (на матеріалі перекладів шекспірівського “Гамлета”). Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.16 / Н.А. Куконіна; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2002. – 20 с. Торкут Н. Інтерпретація сонетів В.Шекспіра в методологічному просторі міждисциплінарного діалогу / Н.Торкут // Ренесансні студії. – 2006. – Вип. 11. – С. 3-19. Pound E. ABC of reading / E. Pound. – New York: New Directions Publishing Corporation. – 1960. – 210 p.

УДК: 811.111'255

ЛУКЬЯНОВА Т. Г.

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)

ЛЕКСИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ СУБТИТРІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ)

Дослідження присвячено питанням адекватного перекладу субтитрів художніх фільмів з англійської мови на українську. У статті розглядаються теоретичні аспекти перекладу художніх фільмів, висвітлюються поняття кінотексту, субтитрування, кіноперекладу, лексичних трансформацій, досліджуються переклади назв англомовних кінофільмів, які було здійснено за допомогою основних стратегій адаптації, з'ясовуються основні специфічні елементи кіноперекладу, пояснюються задачі перекладача.

Ключові слова: кінопереклад, кінотекст, субтитри, переклад назв кінофільмів, стратегії адаптації.

Лукьянова Т.Г. Лексические аспекты перевода субтитров (на материале английских художественных фильмов). Исследование посвящено вопросам адекватного перевода субтитров художественных фильмов с английского языка на украинский. В статье рассматриваются теоретические аспекты перевода художественных фильмов, освещаются понятия кинотекста, субтитрования, киноперевода, лексических трансформаций, исследуются переводы названий английских кинофильмов, сделанные при помощи основных стратегий адаптации, выясняются основные специфические элементы киноперевода, поясняются задачи переводчика.

Ключевые слова: киноперевод, кинотекст, субтитры, перевод названий кинофильмов, стратегии адаптации.

Lukyanova T.H. Lexical aspects of subtitle translation (based on English feature films). Our research is dedicated to issues of faithful subtitle translation of feature films from English into Ukrainian. The article deals with the theoretical aspects of feature film translation, defines such terms as film text, subtitling, film translation, studies English film title translation accomplished through basic adaptation strategies, reveals main specific elements of film translation, interprets tasks of a translator.

Key words: film translation, film text, subtitles, film title translation, adaptation strategies.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що воно вносить вклад у розвиток теорії перекладу аудіо-медіальних текстів розширює загальні відомості про викладання кіно перекладу у вищих навчальних закладах.

Метою роботи є вивчення лексичних особливостей субтитрів англомовних художніх фільмів і формулювання загальних підходів щодо їх перекладу українською мовою.

Об'єктом дослідження є лексичні особливості перекладу субтитрів художніх фільмів, **предметом** – адекватність та точність їх перекладу з англійської мови на українську.

Матеріалом обрано тексти субтитрів англомовних художніх фільмів та їх переклади українською мовою.

У нашій статті ми спираємося на дослідження та публікації робіт Р.О. Матасова, І.П. Мухи, Н.В. Скоромислової, Г.Г. Слишкіна, Ю.О. Сорокіна тощо.

Кіно розглядають як комунікативний соціально-мовленнєвий твір, який поєднує різні семіотичні системи [Муха 2010, с. 292]; характеризують як об'єкт культури, який сприймають через органи чуття як систему смислів, у якій відбиті специфічні способи сприйняття й відображення дійсності [Castaneda

2008].

Фільм складається з ланцюга подій, які мають інформативну цінність, повідомляють певні відомості, істотні для подальшого розвитку подій [Муха 2010, с. 294]. Фільм дозволяє отримати знання про культурне та соціальне середовище персонажів. В культурологічному плані інформативність усього фільму для глядача міститься у тому, що він/вона дізнається про нові реалії чужої культури, схеми поведінки й цінності [Муха 2010, с. 295].

Кінотекст, як найбільш типова форма креолізованого тексту [Ворошилова 2007, с. 106; Сорокин 1990, с. 180-181], розуміють як зв'язне, цільне і завершене повідомлення, що виражається за допомогою вербальних (лінгвістичних) й невербальних (іконічних та/або індексальних) знаків, які організовані відповідно до задуму колективного функціонально диференційованого автора за допомогою кінематографічних кодів, і яке зафіксоване на матеріальному носії і призначене для відтворення на екрані і аудіовізуального сприйняття глядачами. Отже, кінотекст містить лінгвістичні та нелінгвістичні системи. Лінгвістична система представлена письмовою (титри, написи) та усною (репліки акторів, пісні, закадровий текст тощо) складовими. Нелінгвістична система містить звукову частину (шум, музика) та відеоряд (образи, рухи, інтер'єр, пейзаж, спец ефекти, реквізит). Усі елементи пов'язані між собою [Ворошилова 2007; Слышкин 2004, с. 17-18].

Під кінотекстом також розуміють технічно диференційовану динамічну знакову ситуацію, яка є сукупністю структурних елементів кіномови у рамках кінематографічного твору, яка відправляє згідно із <...> жанровою установкою певне інформаційно-емоційне повідомлення реципієнту (глядачу) у вигляді синергетичної комбінації актуалізованих у кіноповіді семіотичних кодів [Матасов 2009, с. 156-157].

Колективне авторство у кіно – це спільна робота сценариста, акторів, костюмерів, композиторів тощо [Слышкин 2004, с. 25-26, 37]. Відтак, кінотекст є продуктом суб'єктивного осмислення дійсності колективним автором.

Кінотексту притаманні універсальні текстові категорії, які дослідники вважають обов'язковими для художнього тексту. Художнім є кінотекст, в якому домінують іконічні знаки та стилізоване розмовне мовлення [Концепт кінотекста].

Кінопереклад схожий на переклад художньої літератури. Головним критерієм художнього перекладу є не тільки адекватність лексики та сюжету авторському тексту, але й збереження індивідуального стилю автора. Однак, кінопереклад має свої відмінні риси. Переклад художніх фільмів пов'язаний як з лінгвістичними, так і з певного роду технічними труднощами, що можуть вплинути на адекватність та еквівалентність перекладу і синхронність артикуляції реплік акторів та їх дублерів [Скоромыслова 2010, с. 153].

Задачею перекладача є локалізація іншомовного та іншокультурного аудіовізуального продукту шляхом міжмовної передачі елементів його лінгвістичної системи з урахуванням лінгвоетнічних комунікативних компетенцій носіїв цільової мови [Матасов 2009, с. 156].

Кінопереклад є більш вільним, ніж переклад художнього твору. Для точного збереження стилю та смислового навантаження фраз текст паралельно зв'язують із відео [Особенности перевода кинофильмов]. Це відбувається через необхідність синхронізувати рухи губ акторів та репліки дублерів. Тож, перекладач має трансформувати текст таким чином, щоб аудіовихід співпадав з відеорядом [Скоромыслова 2010, с. 154, 155].

Беручи до уваги різницю у побудові фраз у різних мовах, перекладачеві необхідно не тільки зберегти оригінальний зміст, але й підібрати фрази однакової довжини. Для того, щоб зафіксувати момент проголошення репліки, необхідно вставляти тайм-коди, які допомагають вкласти у хронометраж. Готовий текст перекладу необхідно оформляти із специфічним форматуванням. Сторінки мають декілька розділів: ім'я персонажу, тайм-коди й репліки [Особенности перевода кинофильмов].

Субтитри (subtitling) – текстовий супровід відео на мові джерела, який дублює або доповнює звукову доріжку. У субтитрах відображене мовлення людей й персонажів у кадрі [Виды перевода фильмов]. **Мовлення персонажів спрощується й часто перефразується, відбувається своєрідний переклад. Довжина кожного субтитру обмежена простором у нижній частині екрана.** Субтитри необхідні для тих, хто озвучує фільм, для глядачів із вадами слуху, для вивчаючих мову оригіналу тощо. Вони можуть бути використані іноземцями, як для створення синхронізації, так і для перекладу на свою мову [Киноклуб “Феникс”].

Завданням дослідження було встановлення лексичних особливостей перекладу субтитрів англійськомовних кінофільмів на українську мову; способи перекладу та перекладацькі лексичні трансформації розглядалися за класифікацією В.І. Карабана [Карабан 2004, с. 279-315].

Найбільш частотною (33 %) виявилась трансформація *вилучення*. Перекладачі вилучали ті елементи

смыслу, що були доречними з точки зору адекватності перекладу, в першу чергу норм мови перекладу, усунення в тексті перекладу тих плеонастичних або тавтологічних лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного смыслу тексту, наприклад:

(1) *Yes, room number 2 – Так, кімната 2.*

(2) *I don't...I don't have an order for a Ben Thomas – В мене немає замовлення на ім'я*

Томас.

Перекладацька лексична трансформація *конкретизації* значення (21,4 %) зумовлена розбіжностями у функціональних характеристиках словникових відповідників лексичних елементів оригіналу та традиціях мовлення. Конкретизація є перекладацькою трансформацією, при застосуванні якої перекладні відповідники можуть утворюватися за рахунок звуження значення слів:

(3) *We all know the story – Ми всі знаємо сюжет.*

(4) *Beth's such a beautiful dancer – Бет – така прекрасна балерина.*

У нашому корпусі даних на лексичну трансформацію конкретизації припадає 21,4 %.

Третьою за частотністю використання є трансформація *додавання слова* – 17,9 %, яка полягає у введенні в переклад лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смыслу речення оригіналу та дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують в культурі мови перекладу, наприклад:

(5) *I need an ambulance – Потрібна машина швидкої.*

(6) *I was dancing the White Swan – Я танцювала партію Білого лебедя.*

Смисловий розвиток є перекладацькою трансформацією, при вживанні якої в перекладі застосовується логічний розвиток значення слова, що перекладається. В кінотекстах, проаналізованих нами, виявлено 8% випадків смислового розвитку:

(7) *It's a hell-fit all the way from 79th – Мусила шкандибати аж від 79-ої.*

Внаслідок *контекстуальної заміни* перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що підібрано із врахуванням контекстуального значення, контексту вживання, мовленнєвих норм і традицій мови перекладу. У нашому корпусі даних на цю лексичну трансформацію припадає 7,1 %, наприклад:

(8) *Oh, goodness! – От невдача!*

Перекладні відповідники можуть утворюватися й за рахунок розширення значення. Внаслідок застосування трансформації *генералізації*, перекладач замінює слово із вузьким значенням на слово із ширшим значенням, наприклад:

(9) *A blind beef salesman who doesn't eat meat – Сліпий торговець м'ясом, який не їсть м'яса.*

(10) *Cardiac wing? – Кардіологія?*

У нашому дослідженні трансформацію генералізації зафіксовано у 4,5 % випадків.

Трансформації *пермутації* (4,5 %) та *заміни слова* однієї частини мови на слово іншої частини мови (3,6 %) не є поширеними:

(11) *Thank you for calling – Дякуємо за дзвінок, сер.*

Назва фільму також відіграє велику роль у розумінні жанру, встановлює зв'язок між назвою та змістом, привертає увагу потенційного глядача своєю оригінальністю. Вона має певну функцію стискання змісту усього фільму у коротку фразу [Переводим название фильма]. Назва як одна з домінуючих позицій художнього твору відображає загальні тенденції перекладів і відрізняється різноманітними адаптаціями, які характеризують як особливостями різних мовних, стилістичних, аксіологічних систем, так і розбіжності у когнітивних процесах, пов'язаних зі специфікою сприйняття і перетворення певної реалії, події, (арте)факту.

Прагматика оригінальної назви зумовлює використання різноманітних стратегій адаптації, які допомагають потенційному глядачу виводити адекватний змісту фільму смисл.

При перекладі назв фільмів залучають такі стратегії адаптації. Першою стратегією є дослівний переклад, до якого вдаються якщо у назві нема соціально-культурних реалій, які неможливо перекласти або відмінностей за формою та змістом [Переводим название фильма]:

(12) *Marley and Me – Марлі і я*

(13) *21 Grams – 21 грам*

(14) *The Hangover – Похмілля*

Другою стратегією є трансформація назви, що обумовлено різноманітними факторами: лексичними, стилістичними, функціональними, прагматичними. При перекладі залучають смислову адаптацію, за допомогою якої замінюють або додають лексичні елементи, які пов'язані із сюжетом фільму. Деякі елементи вилучають, наприклад:

(15) *Two Lovers – Коханці*

(16) *American Beauty – Краса по-американськи*

(17) *3:10 to Yuma – Потяг на Юму*

Ще однією стратегією є заміна назви фільму через неможливість передати прагматичний зміст вихідного тексту. Прагматична адаптація також викликана завдяки використанню реалій та авторської словотворчості, які несуть певне смислове навантаження і є незрозумілими при дослівному перекладі [Переводим название фильма]. Повернення до оригінальної назви, до першоджерела, також призводять до зміни назви. Наприклад:

(18) *Limitless* – Области п'їтми

(19) *The Hurt Locker* – Володар бурі

(20) *Original Sin* - Спокуса

Отже найпоширенішими способами у процесі перекладу субтитрів англomовних кінотекстів є вилучення (33 %), що є закономірним, оскільки **суть будь-якої репліки необхідно вмістити на невеликій екранній площі, максимально точно передавши зміст, і дати можливість глядачам встигнути прочитати її до зміни її наступним субтитром**; другою за частотністю вживання є конкретизація значення (21,4 %), третю позицію займає трансформація додавання слова (17,9 %).

Таким чином, для якісного перекладу художніх фільмів перекладачеві необхідно чітко розуміти авторську ідею і вміти передати її з усіма нюансами авторського тексту із збереженням індивідуального стилю автора. Також у процесі перекладу фільму перед перекладачем постає багато завдань, зокрема: вибір стратегій і тактик для відтворення реалій, безеквівалентної лексики, інтертекстуальних елементів; пошук еквівалентів різних рівнів; адаптування реалій до культурних стереотипів глядача; укладання тексту у хронометраж, синхронізація із зображенням, що, відповідно, призведе до скорочення фраз; врахування соціального статусу, культурного рівня та віку героїв; відтворення специфічного гумору, сленгу, переклад назв фільмів.

Перспектива дослідження. Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання проблеми особливостей перекладу кінотексту. Одержані результати доводять необхідність подальшого дослідження, напрями якого можуть стосуватися вивчення операційних навиків субтитрування, дубляжу та синхронного закадрового перекладу.

Література

Виды перевода фильмов: разновидности и их расшифровка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://file-tracker.net/topic/12>. Ворошилова М.Б. Креолизованный текст: кинотекст / М.Б. Ворошилова // Политическая лингвистика. – Екатеринбург, 2007. – Вып. (2) 22. – С. 106-110. **Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с. Концепт кинотекста: структура и лингвокультурная специфика** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nauka-shop.com/mod/shop/productID/18079/>. Матасов Р.А. Методические аспекты преподавания кино/ видеоперевода / Р.А. Матасов // Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена. – 2009. – № 94. – С. 155-166. Муха И.П. К вопросу об информативности кинодиалога / И.П. Муха // Филология. Вестник Нижегородского университета имени Н. И. Лобачевского. – 2010. – № 2 (1). – С. 292-297. Скоромыслова Н. В. Теоретический аспект перевода художественных фильмов / Н.В. Скоромыслова // Вестник Московского государственного университета имени М. В. Ломоносова. – 2010. – № 1. – С. 153-156. Слышкин Г.Г. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) / Г. Г. Слышкин, М.А. Ефремова. – М.: Водолей Publishers, 2004. – 153 с. Сорокин Ю. А. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция / Ю.А. Сорокин, Е.Ф. Тарасов // Оптимизация речевого воздействия. – М., 1990. Castaneda Diaz A.A. Le temps comme dimension de l'univers cinematographique (A propos du temps et de l'espace creatifs dans le cinegramme) / A.A. Castaneda Diaz // Langage, Temps et Temporalite : Actes du 29-e Colloque d'Albi Langages et Signification. – Toulouse : Universite Toulouse-Le Mirail, 2008. – P. 117-129. *Киноклуб "фенікс"* [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://fenixclub.com/index.php?showtopic=100167>. *Особенности перевода кинофильмов* [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.rustranslater.net/index.php?object=kinoperevod>. *Переводим название фильма. Стратегии перевода* [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://fridge.com.ua/2010/03/perevodim-nazvanie-filma-strategii-perevoda/>.

УДК: 811.111'25:821.111 5-1.08

МАЛИГІНА К.А.

(Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського)

МОТИВИ БУРІ В ЛІРИЦІ БАЙРОНА: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Автор розглядає мотиви бурі в ліриці Байрона з позиції перекладознавства на матеріалі українських і російських перекладів. У статті визначається статус метеолексики як реалії, метафори і символу в поезії Байрона. Представлений передперекладацький аналіз поетичного тексту і визначені перекладацькі стратегії.

Ключові слова: символ, метеосимвол, переклад, символічний контекст, алегорія, реалія, образ.

Малигіна К.А. Мотиви бурі в лирике Байрона: переводоведческий аспект. Автор рассматривает мотивы бури в